
WYDAWNICTWA

Recenzje

***Z badań nad tradycją polskiej pedagogiki. Indywidualizm – Edukacja – Kolektywizm*, pod red. E. Magiery, t. I, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Szczecińskiego „Minerwa”, Szczecin 2015, ss. 172**

DOI: 10.14746/BHW.2016.34.11

Nakładem Wydawnictwa Naukowego Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Szczecińskiego „Minerwa” w 2015 r. ukazała się praca zbiorowa pod redakcją Elżbiety Magiery, *Z badań nad tradycją polskiej pedagogiki. Indywidualizm-Edukacja-Kolektywizm*. Praca jest efektem wysiłku intelektualnego szczecińskiego środowiska historyków wychowania.

Filozofię całego projektu wyłożyła redaktorka tomu, Elżbieta Magiera we „Wstępie”, gdzie jasno określiła znaczenie i kontekst przeciwieństw zawartych w tytule książki – indywidualizm i kolektywizm. Spór między nimi, esencjalny, zauważalny jest, zdaniem autorów publikacji, także (a może przede wszystkim) w edukacji, kształceniu i wychowaniu. Ich zamiarem było także zwrócenie uwagi na nowe wyzwania dotyczące badań nad indywidualizmem i kolektywizmem w naukach o wychowaniu w *kontekście przemian więzi społecznych* (s. 11). Recenzowany tom jest pierwszym z planowanej serii „Z badań nad tradycją polskiej pedagogiki”.

Składa się on z siedmiu rozdziałów. Pierwszy z nich, autorstwa Wiesława Andrukowicza, poświęcony został historycznemu fenomenowi szkoły i jej współczesnym wyzwaniom. Autor spojrzął na szkołę jako na instytucję z jednej strony zamkniętą – wtórną i reprodukującą oraz otwartą – wytwarzającą kulturę i jej służącą.

W. Andrukowicz jest też autorem kolejnego tekstu, który nosi tytuł: „Indywiduum oraz indywidualizacja w ujęciu retrospektywnym”. W głównej mierze rozważania tej części pracy oscylują wokół samego pojęcia „indywiduum” oraz zmiennego w czasie rozumienia tego terminu.

O refleksjach na temat zawodu nauczyciela w dorobku Lucjana Zarzeckiego pisze Robert Jankowski. Autor podkreśla istotne elementy w edukacji nauczycielskiej, które zostały wyartykułowane w najważniejszej pracy Zarzeckiego *Wychowanie narodowe*.

Zgodnie z tytułem, miało to być nade wszystko oparcie się na solidnej kulturze polskiej, wyrobieniu obywatelskim oraz sile moralnej tkwiącej w duszy nauczycielskiej (s. 88).

Następny tekst – autorstwa Danuty Koźmian, poświęcony został postaci Barbary Żulińskiej, zakonnicy, która organizowała przedszkola, kształciła nauczycielki wychowania przedszkolnego oraz rozwijała metodykę nauczania przede wszystkim religii w okresie międzywojennym. W tekście Elżbiety Magiery „Praca w zespole jako podstawowa kategoria wychowania państwowego w zreformowanej szkole powszechnej w Polsce międzywojennej”, autorka ukazała zasady organizacji pracy w zespole w szkole, klasę szkolną jako miejsce pracy w zespole oraz problemy związane ze współzawodnictwem i współdziałaniem w placówkach szkolnych w oparciu o „Ustawę o ustroju szkolnictwa” z 11 marca 1932 r.

Joanna Król, kolejna współautorka tomu, przybliżyła i skonfrontowała w swojej części problem indywidualizmu i kolektywizmu w teorii i praktyce wychowawczej Związku Młodzieży Polskiej. Analiza materiałów przebadanych przez autorkę jednoznacznie wskazuje na dominację kolektywizmu, co było konsekwencją odgórných założeń społeczno-politycznych realizowanych przez ówczesne państwo polskie.

Tom kończy praca Justyny Nowotniak „Nowe wyzwania dotyczące badań indywidualizmu i kolektywizmu w naukach o wychowaniu w kontekście przemian więzi społecznych”. Rozważania autorki w dużej mierze są prezentacją teorii „światów społecznych” Anselma Straussa oraz zastosowania tejże teorii w naukach o wychowaniu.

Szczecińska publikacja *Z badań nad tradycją polskiej pedagogiki. Indywidualizm-Edukacja-Kolektywizm* została bardzo starannie i estetycznie wydana. Nie zmienia to jednak faktu, że nie do końca jest ona spójna wewnętrznie i logiczna. Odnoszę wrażenie, że część tekstów została „dopasowana” do ogólnej wizji oraz tytułu, a zasadnicze terminy: „indywidualizm” oraz „kolektywizm” nie pojawiają się we wszystkich tekstach. Łącznikiem pozostaje jedynie jeden tytułowy termin „edukacja”. Uwaga ta dotyczy szczególnie dwóch tekstów o charakterze biograficznym, które także „grzeszą” brakiem obiektywnego spojrzenia ich autorów na bohaterów swoich rozważań. Zarzut ten jest o tyle zasadny, że zarówno Lucjan Zarzecki, jak i Barbara Żulińska to postaci dziś niejednoznaczne, ich poglądy były bowiem warunkowane czasami, w których żyli, były odpowiedzią na ówczesną rzeczywistość. Jednym słowem – nie były i nie są ponadczasowe. Stąd analiza oraz recepcja ich poglądów powinna być bardziej krytyczna i rzeczowa, zwłaszcza, że jak podaje redaktorka we „Wstępie”, książka jest skierowana nie tylko do środowisk naukowych, lecz także do nauczycieli, pedagogów, studentów oraz osób zainteresowanych sprawami edukacji. Paradoksalnie są to czytelnicy wymagający większego wysiłku oraz uwagi i rozwagi.

Nieznosną pozostaje także praktyka części autorów odwołująca się w przypisach do podręczników akademickich przedmiotu „Historia wychowania”. Prace te nie są przecież z natury odkrywcze (chyba, że dla studentów średnio zorientowanych), a bibliografia i dorobek historyków wychowania są przecież imponujące. Jest zatem do czego się odwoływać, tym bardziej, że podręczniki akademickie do historii wychowania (choć nie tylko te) nie są aktualizowane oraz nowelizowane, zatem część z nich po prostu nie przetrwała próby czasu.

Należy mieć zatem nadzieję, że kolejne wydawnictwa tej serii, zapowiedziane przez redaktorkę we „Wstępie” nie tylko będą miały równie intrygujące podtytuły, ale być może unikną „grzechów” zwykle przydarzającym się tym, którzy są pionierami i przecierają szlaki innym.

Edyta Głowacka-Sobiech

„Salve lux post tenebras” Historia instytucji oświatowych w budynku dawnego gimnazjum św. Elżbiety przy ulicy Dawida we Wrocławiu, pod red. Jolanty Szablickiej-Żak i Agnieszki Gryglewskiej

DOI: 10.14746/BHW.2016.34.12

Wydany nakładem Uniwersytetu Wrocławskiego tom studiów stanowi monograficzne opracowanie zarówno historii budynku dawnego gimnazjum św. Elżbiety, jak i dziejów instytucji oświatowych mieszczących się w jego progach. Książka prezentuje się imponująco pod względem edytorskim, opatrzona jest obszernym materiałem ikonograficznym, bardzo starannie dobranym i wkomponowanym w tekst. Ilustracje, co niestety wciąż stanowi rzadkość we współczesnych publikacjach, są w monografii integralną częścią wykładu, a ich przemyślane rozplanowanie ułatwia odbiór i lekturę tekstu. Tytuł sugerujący monograficzne ujęcie dziejów budynku gimnazjum św. Elżbiety, może nieco wprowadzać w błąd, obiecując znacznie mniej niż zawartość książki będącej wyczerpującym omówieniem dziejów budynków położonych na Polach Stawowych (w rejonie obecnych ulic Jana Władysława Dawida, Joannitów i Glinianej) oraz instytucji oświatowych i opiekuńczych z nimi związanych.

Otwierający tom studiów tekst Agnieszki Gryglewskiej („Wokół Elisabetanum. Proces kształtowania się założenia urbanistycznego na Polach Stawowych przed rokiem 1945”) poświęcony został koncepcjom zagospodarowania przestrzennego części Przedmieścia Świdnickiego, złożonej z przyłączonych do Wrocławia w roku 1868 kilku podmiejskich wsi. Omówione i zaprezentowane zostały kolejne fazy kształtowania się założenia urbanistycznego związanego z powstaniem największego w mieście zespołu gmachów przeznaczonych dla instytucji oświatowych, ochrony zdrowia i opieki społecznej, dla dynamicznie rozwijającej się nowej dzielnicy mieszkaniowej. Autorka szczegółowo opisuje pomysły urzędzenia na tym terenie parku leśnego związanego z ewangelickim kościołem Zbawiciela (projekt H. Lütkego i C.J.Ch. Zimmermanna), dwa plany parku połączonego z zabudowa czynszową – A. Kaumanna i A. Hoffmana, aż po zrealizowany na przełomie XIX i XX w. projekt Alfreda von Scholtza i Alfreda Frühwirtha, będący udanym przykładem tzw. założenia rozproszonego. Czytając o projektach urbani-